

ROLI I PROCESIT TË RREGULLIMIT NË REFORMAT E SEKTORIT TË ENERGJISË

nga prof. Vidmantas Jankauskas

prezantuar gjatë Trajnimit të NARUC/ERRA mbi
Rregullimin Energjetik dhe Përpilimin e Tarifave

5-8 nëntor 2007, në Prishtinë, UNMIK/Kosovo

Rregullatorët e pavarur

- **Rregullimi i energjisë – pse?**
- **Rregullimi i energjisë - si?**
- **Rregullatori i pavarur – pse?**

Çfarë është rregullimi?

- **Qeveria ka tri funksione: tatimin, shpenzimin dhe rregullimin**
- **Rregullimi paraqet intervenim qeveritar**
 - **I drejtpërdrejt: legjislacioni primar sekondar**
 - **I tërthortë: bisedat telefonike, këshillat miqësore, favoret personale, etj.**
- **Rregullimi ekonomik është një zëvendësim (i keq) i konkurrencës**

Objektivat e rregullimit (pse?)

- **Mbrojtja e konsumatorit**
- **Sigurimi i qëndrueshmërisë financiare të kompanisë**
- **Promovimi i konkurrencës**
- **Mbledhja dhe shpërndarja e informatave**

Së rregullohet?

- **Mosrregullimi**
- **Vetë-rregullimi**
- **Komandimi dhe kontrolli**
- **Rregullimi i pavarur**

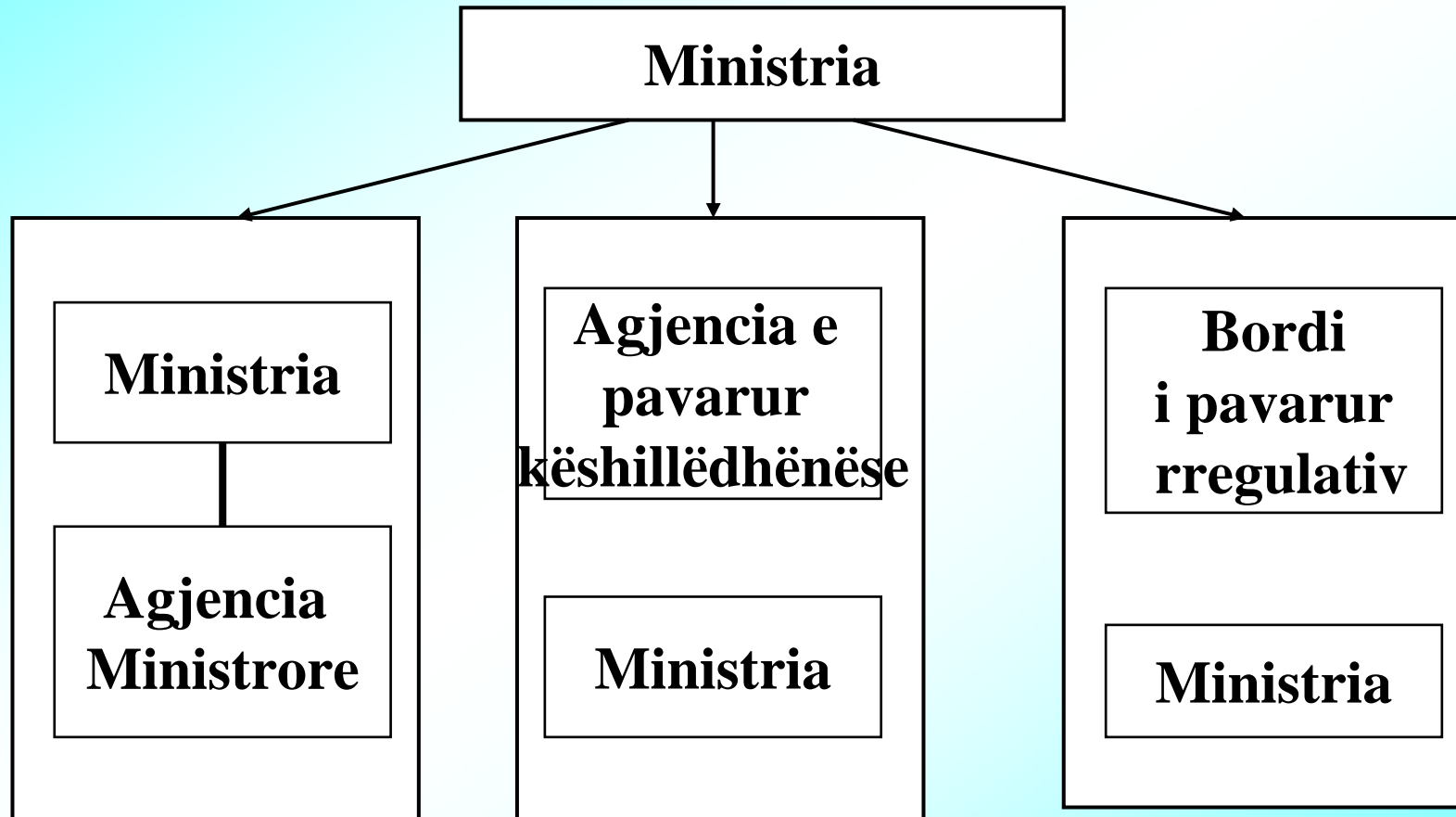
Rregullimi i së kaluarës (komando dhe kontrollo)

- **Kompanitë energjetike – monopole në pronë të shtetit**
- **Qeveria miraton vendime më të vogla operative**
- **Ministria sektoriale është edhe pronare edhe rregullator**
- **Kompania në pronë shtetërore mbrohet nga konkurrenca por mund të mos i lejohet t'i mbulojë të gjitha kostot**
- **Subvencionimet dhe ndër-subvencionimet lejohen dhe përkrahen politikisht**

Nevoja për një mënyrë të re të rregullimit

- **Shfaqet me paraqitjen e kapitalit privat**
- **Investuesit duan të jenë të mbrojtur nga intervenimi qeveritar**
- **Ngritet niveli i liberalizimit të sektorit (shthurja, prezantimi i konkurrencës)**
- **Rregullimi i sektorit të liberalizuar, privatizuar kërkon mjete dhe qasje të reja**

Rregullatori kundrejt Ministrisë (1)

Rregullatori kundrejt Ministrisë (2)

	Ministria	Rreg i pavarur	Autorit. konkur.	Sistemi gjyqësor
Njohuria e specializuar	E lartë	E lartë	E ulët	Shumë e ulët
Rreziku nga gllabërimi	Varet	Varet	E ulët	Shumë e ulët
Shpejtësia në vendimmarrje	E lartë	E lartë	E ulët	Shumë e ulët
Besueshmëria	Varet	E lartë	E ulët	E lartë

Rregullimi i ri kundrejt të vjetrit

- **Rregullimi i llojit të vjetër është kryer, kryesisht, përmes**
 - përcaktimi të çmimeve dhe standardeve teknike,
 - shfrytëzimit të pronësisë si mekanizëm kontrolli
- **Ka qenë i paqartë, jotransparent, i paparashikueshëm**
- **Qëllimi i rregullimit të llojit të ri është**
 - Inkurajimi i konkurrencës (kur ka mundësi)
 - Rregullimi i monopoleve duke shfrytëzuar rregulla dhe mekanizma të qartë dhe transparent

Nevoja për rregullatorë të pavarur

- **Për të mbrojtur investuesit nga rreziqet e papranueshme**
- **Për të mbrojtur konsumatorët nga keqpërdorimet monopolike të pushtetit**
- **Për t'i ofruar të gjithë pjesëmarrësve të tregut rregulla transparente dhe stabile të lojës**

Përse duhet mbrojtur investuesit?

- **Kompanitë e shërbimeve publike kërkojnë shumë kapital dhe kanë asete me jetëgjatësi të gjatë**
- **Investimet janë të mëdha dhe jomobile, me periudha të gjata të shpagimit**
- **Investuesit kërkojnë rregulla të qarta të lojës**
- **Mosbesimi nga investuesit zvogëlon kredibilitetin e vendit dhe shton koston e kapitalit**

Disa kurthe për organet rregullative

Evropa nuk njih nevojën për institucione që limitojnë oportunizmin dhe mbrojtjen e investuesve në sektorin e energjisë, për shkak të disa arsyeve të kuptueshme:

- Ekziston një histori e gjatë e pronësisë publike**
- Baza për rregullimin e stimulimeve është e panjohur**
- Nuk ekziston mbrojtje eksplicite kushtetuese e investimeve**

Parimi kryesor për rregullimin e çmimeve

Rregullatori duhet të përcaktojë *norma të caktuara* apo tarifa për kompanitë e rregulluara ashtu që këto norma t'i lejojnë kompanive të fitojnë të ardhura që mbulojnë “*kostot e justifikueshme*” të operacioneve të veta, do të thotë kostove që janë të *domosdoshme* dhe të *paevitueshme* për të ofruar shërbime të rregulluara sipas një *niveli të parapërcaktuar të cilësisë*

Çmimet e lëkundura – detyrë e rregullatorit

Lëkundjet e Çmimit

- **Çmimet tej-efikase të tregut**
 - Përcaktim monopolik i çmimeve
 - Disa akterë shfrytëzojnë fuqinë e tyre në treg
- **Çmimet nën-efikase të tregut**
 - Industritë e subvencionuara
- **Kostot e painternizuara të jashtme (ndotja e lirë)**

PËRSHTATJA E ÇMIMEVE TË DUHËRA (MIMIKA E TREGUT)

- Rregullimi i çmimeve të monopolizuara
- Çmimet maksimale të tregut
- (Kontrolla e fuzionimit dhe mosbesimi)
- Largimi i subvencioneve direkte dhe të tërthorta të çmimeve
- Përcaktimi i çmimeve për të ripërtëritshmet
- (Krijimi i të drejtave të emisionit/tregjet me certifikata të gjelbra)
- (Tatimimi mjedisor)

Kërcënimet kryesore ndaj pavarësisë së rregullatorëve

- Në raste të rregullimit monopolik: konflikti i direkt bëhet më shumë me kompanitë e orientuara
 - Gllabërimi
- Në raste të çmimeve të ulura: konflikti direkt bëhet më shumë me politikën
 - Ndikimi politik / çmimet e modifikuara
- Resurset e pamjaftueshme – vendime të cilësisë së ulët
 - Mungesa e zbatimit
 - Mungesa e informimit

Sfidat e së tashmes

- Rregullimi i çmimit në modele të ndryshme të tregjeve
- Promovimi i konkurrencës në tregje të liberalizuara të energjisë
- Promovimi i integritit të tregjeve tejkombëtare dhe bashkëpunimi rregullator

**Do ta diskutojmë këtë çështje
edhe më tej**